

Найлепшая тэрапія

«Любіце кнігу, бо яна — крыніца мудрасці, ведаў і навукі, лекі для душы», — такі завет пакінуў нашчадкам першадрукар. Калі і вы не цураецеся лячыць душэўнае недамаганне літаратурай, знаходзіце ў ёй крыніцу мудрасці і ведаў, то вась вам парада: больш карыснай інструкцыі да тых лекаў, чым паход у Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры, папросту не існуе. Сёлета калектыў галоўнага літаратурнага дома краіны адзначае 35-годдзе плённай працы на карысць беларускага пісьменства, на карысць нашай душэўнай гігіены. Паглядзім жа, чым жыве музей сёння і чым плануе здзіўляць нас у будучыні. Першае слова — дырэктару музейнай установы Сяргею Іванавічу Усіку:

— Да свайго 35-гадовага юбілею Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры дасягнуў значных поспехаў на ніве захавання літаратурнай спадчыны Беларусі. Установа нашая, без перабольшання, унікальная. Яна аб'ядноўвае ў сабе каля 10 музейных аўтаномій, чыя дзейнасць звязана з пошукам новых матэрыялаў аб нашых пісьменніках. Праца вельмі карпатлівая, і ўвесь патэнцыял навуковых супрацоўнікаў сканцэнтраваны на тым, каб як мага ярчэй прадэманстраваць літаратурныя набыткі Беларусі. Хачу сказаць, што музей з гэтай задачай спраўляецца. Пра тое сведчыць і статystыка. Так, за 2022 год нас наведала больш ад 70 тыс. чалавек. Па колькасці наведвальнікаў мы ўжо перасягнулі дакрызісны ўзровень!

Магу сказаць, што выстаўкі Музея гісторыі беларускай літаратуры вылучаюцца асаблівымі душэўнасцю і цеплынёй. Навуковыя супрацоўнікі падыходзяць да іх арганізацыі з трапяткім стаўленнем, і вопыт апошніх праектаў паказвае: нашы выстаўкі карыстаюцца поспехам! Згадаю тут літаратурна-дакументальную экспазіцыю «Насустрач жыццю і сапраўды будучыні», прымаркаваную да 100-годдзя беларускай пісьменніцы Алены Васілевіч, якая адкрылася зусім нядаўна.

Працуючы над экспазіцыяй, мы робім акцэнт не толькі на персаналіях, біяграфічных перыпетыях той ці іншай асобы, але ў першую чаргу — на тых друкаваных выданнях, якія ў нас

Сяргей Усік.

захоўваюцца і якія з'яўляюцца найяскравейшым сведчаннем гісторыі, расказваюць пра час лепш, чым хто іншы. Выстаўка, адкрытая да стагоддзя часопіса «Полымя», — адна з самых яркіх за 2022 год. Праз гэтую экспазіцыю мы пастараліся распавесці аб усіх людзях, якія на працягу апошняга стагоддзя мелі дачыненне да стварэння і дзейнасці часопіса «Полымя».

Упэўненым крокам рухаемся да таго, каб кожны наш філіял меў брэндавае мерапрыемства. Улетку ў Літаратурным музеі Кузьмы Чорнага ў вёсцы Цімкавічы Капыльскага раёна Мінскай вобласці мы арганізавалі свята, прысвечанае

дню нараджэння класіка — «Цімкавіцкія вытокі». Успешна, што сёння мы гаворым не пра сто ці нават дзвесце удзельнікаў — сёння мы вымяраем іх колькасць тысячамі, і «Цімкавіцкія вытокі» — яркае таму пацвярджэнне... Вялікае свята было зладжана Музеям гісторыі беларускай літаратуры і ў верасні на тэрыторыі Музея-сядзібы Міцкевічаў «Завоссе». Паводле самых сціпрых падлікаў, «Восень у Завоссі» наведала не менш за 1200 чалавек. Падзея выклікала значны грамадскі рэзананс, і не толькі ў Баранавіцкім раёне, але і ў найбліжэйшых рэгіёнах таксама. Сёлета супрацоўнікамі музея было зладжана пяць такіх свят, і мы бачым, што людзі сапраўды цікавяцца нашай літаратурай.

Вялікія планы ў нас на наступны, 2023 год, асабліва ў галіне міжнароднага супрацоўніцтва. Тут мы ў першую чаргу акцэнтуюем увагу на ўзаемадзеянні з Расійскай Федэрацыяй. Трэба адзначыць, што дадзены напрамак нават ужо даў свой плён. Літаральна 21 снежня ў горадзе Пензе адбылася прэзентацыя выстаўкі «Іван Шамякін. Мае гады — мая біяграфія». Мы адсочваем ход правядзення гэтага мерапрыемства ў інтэрнэце, і ўжо можна меркаваць аб поспеху выставачнага праекта. На адкрыцці прысутнічалі і міністр культуры Пензенскай вобласці, і кіруючыя работнікі практычна ўсёй музейнай сферы рэгіёна.

У лютым мы прэзентуем выстаўку, прысвечаную 130-годдзю Максіма Гарэцкага,

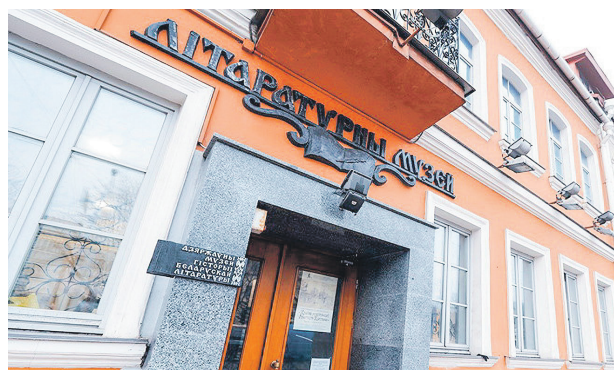
у Вязьме. Дарэчы, ён там пахаваны. Далей — Музей А. М. Горкага і Ф. І. Шалаяпіна ў Казані (Татарстан). Вядома, што Горкі быў блізка знаёмы з сям'ёй Багдановічаў, таму ўжо ёсць дамоўленасці аб абменных выстаўках. У сваю чаргу ў Музей-запаведнік А. С. Пушкіна «Міхайлаўскае» адправіцца экспазіцыя, прысвечаная Адаму Міцкевічу, наступны год юбілейны для паэта — 225 гадоў. Будзем арыентавацца і на іншыя краіны СНД: Казахстан, Узбекістан, Туркменістан, магчыма, Таджыкістан. Пэўныя дамоўленасці ўжо дасягнуты, і думаю, што ў нас атрымаецца рэалізаваць гэтыя планы. Тым самым мы працягнем выконваць сваю асноўную функцыю — папулярызаваць гісторыю беларускай літаратуры!

Паважаныя калегі, дарагія сябры! Ад усёй душы віншую вас з надыходзячымі святамі і юбілеем нашай установы! Жадаю моцнага здароўя і мірнага неба над галавой, каб сонечныя праменьчыкі не забывалі і пра вокны вашых дамоў, саграваючы іх сваім цяплом. А тая праца, якую кожны з вас выконвае на сваім месцы, — глыбока ўпэўнены, што ўсе мы тут менавіта на сваіх месцах! — няхай прыносіць задавальненне і раду плёнам. Веру, новыя музейныя праекты абавязкова стануць добрай традыцыяй і будуць выходзіць у падростаючага пакалення пацукі гонару за нашу Радзіму — Беларусь. Творчых і даследчыцкіх поспехаў вам у наступным годзе! Няхай жа спраўдзіцца ўсе заветныя мары!

музей у лічбах

Установа «Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры» заснавана 6 лістапада 1987 года ў адпаведнасці з загадам Міністэрства культуры БССР, аб'яднаўшы вакол сябе ўсе існуючыя на той момант дзяржаўныя літаратурныя музеі. Так, у склад новаўтворанага аб'яднання ўвайшлі Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы, Дзяржаўны літаратурны музей Якуба Коласа, Літаратурны музей Петруся Броўкі, Літаратурны музей Максіма Багдановіча і іх філіялы. Галоўны корпус жа размясціўся ў некалькіх будынках Траецкага прадмесця ў Мінску, якія пасля правядзення адпаведнага рамонтнага работ былі прыстасаваны пад музейныя памяшканні. Яны адчынілі свае дзверы наведвальнікам у 1991 годзе.

На той момант арганізацыйная структура аб'яднання ўяўляла сабой даволі складаную сістэму. Кожны музей, які туды ўваходзіў, лічыўся самастойнай юрыдычнай асобай, меў уласныя фондавыя зборы і быў звязаны з іншымі толькі на падставе каардынацыі асноўных

відаў дзейнасці. У той жа час кожны з іх выступаў як аб'яднаны музей, таму што валодаў развітай сістэмай філіялаў. Набліжалася непазбежная рэарганізацыя з далейшай рэструктурызацыяй. Сёння ДМГБЛ — галоўны літаратурны дом нашай краіны, які складаецца з 10 літаратурных музеяў, размешчаных у Мінску і рэгіёнах рэспублікі.

Ды галоўны рэсурс установы — гэта, канешне, яго супрацоўнікі, чые шэрагі на дадзены момант налічваюць 69 чалавек, адданыя сваёй справе. А справа ў іх няпростая — дакументаванне літаратурнага працэсу ў Беларусі ў шырокім гістарычным кантэксце. Вынікам іх даследчыцкай дзейнасці можна лічыць багатыя фонды Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры. Яны ўяўляюць сабой унікальны збор музейных прадметаў, звязаных з айнаўнай літаратурай, і налічваюць больш за 110 тысяч адзінак захоўвання.

Сярод найбольш значных па колькасці і адметнасці персанальных матэрыялаў вылучаюцца архівы пісьменнікаў Васіля Быкава, Васіля Віткі, Анатоля Вярцінскага, Цішкі Гартнага, Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Уладзіміра Караткевіча, Кандрата Крапівы, Міхася Лынькова, Цёткі, Івана Чыгрынава, Івана Шамякіна, Рыгора Барадуліна, Генадзя Бураўкіна, Лідзіі Арабей і інш. Сярод рарытэтаў — рукапісныя кнігі і старадрукі XVII—XVIII стст., прыжыццёвыя выданні, рукапісы, асабістыя рэчы класікаў беларускага прыгожага пісьменства, каштоўныя выданні пачатку XX стагоддзя...

Музей-сядзіба Францішка Багушэвіча «Кушляны»

Гэты маёнтак Багушэвічы набылі ажно ў 1749 годзе і да 1940-га яго карысталі. З 1990 года ў Кушлянах адкрыты Літаратурна-мемарыяльны музей-сядзіба Ф. Багушэвіча.

На тэрыторыі сядзібы захаваліся хата паэта 1896 года пабудовы і каменная абора, а таксама стары парк. Маюцца ў ім дрэвы, пасаджаныя ў XIX і нават XVIII стагоддзі. Сядзіба дае магчымасць уявіць, як выглядаў шляхецкі маёнтак у тыя часы. Прагульваючыся па тутэйшых алях, можна адчуць сябе свабодным шляхціцам з высокім пачуццём годнасці.

Музей-дача Васіля Быкава

У 1993 годзе музей атрымаў у дар ад Васіля Уладзіміравіча больш за 1000 адзінак каштоўных матэрыялаў. У 2012-м удавой пісьменніка Ірынай Міхайлаўнай музею былі перададзены рэчы, якія знаходзіліся на дачы славутага творцы пры яго жыцці, а таксама некаторыя матэрыялы з кватэры ў Мінску (агулам — каля 1600 адзінак захоўвання). Нарэшце, у 2014 годзе, да 90-годдзя з дня нараджэння народнага пісьменніка Васіля Быкава, на літаратурнай карце Беларусі з'явіўся новы музей. Экспазіцыя размясцілася ў памяшканнях колішняй пісьменніцкай дачы.

Музей-сядзіба Міцкевічаў «Завоссе»

Першыя дакументальныя ўспаміны аб Завоссі датуюцца 1775 годам. Крыху больш чым праз два дзесяцігоддзі, 24 снежня 1798 года, тут нарадзіўся Адам Міцкевіч. На жаль, у ліпені 1916 года дом паэта згарэў, і толькі да 200-годдзя з дня нараджэння класіка было прынята рашэнне аб рэканструкцыі сядзібы ў Завоссі і стварэнні на яе тэрыторыі адпаведнага музея. Асновай архітэктурнага праекта стаў малюнак Э. Паўловіча, мастака з Навагрудка, які ён зрабіў летам 1843 года.

8 верасня 1998 года музей, які стаіць на падмурку згарэлага дома Міцкевічаў, адкрыў свае дзверы для наведвальнікаў.

Літаратурны музей Максіма Багдановіча

У адным з самых прыгожых месцаў сталіцы — Траецкім прадмесці — размясціўся музей, прысвечаны жыццю і творчасці паэта, усе творы якога былі прасякнуты любоўю да Радзімы. Літаратурны музей Максіма Багдановіча заснаваны 23 ліпеня 1981 года ў Мінску рашэннем Мінскага гарвыканкама, а адкрыты для наведвання 8 снежня 1991-га — да 100-годдзя з дня нараджэння беларускага паэта.

Асноўны музейны фонд налічвае больш ад 14 тыс. адзінак захоўвання. Сярод іх асабліва вылучаюцца 5 экзэмпляраў адзінага прыжыццёвага зборніка вершаў М. Багдановіча «Вянок» (3 экзэмпляры з аўтографам паэта).

Што такое экспазіцыя музея? А экспазіцыя музея літаратурнага? Дзе шукаць яе сэнсавое ядро? Як зрабіць літаратуру цікавай для масавага наведвальніка? Якія метадыкі і падыходы для гэтага існуюць і якімі з іх карыстаюцца сёння? Па меркаванні супрацоўнікаў галоўнага літаратурнага музея краіны, экспазіцыя — гэта не проста набор прадметаў, а вельмі складаны, расцягнуты па часе, структурны працэс, які вымагае комплексных падходаў (навуковага, геаграфічнага, гістарычнага)...

Бадай, пачаць варта з таго, што літаратура — гэта, перш за ўсё, кніга. Але тут можна запярэчыць: маўляў, кніжкі ёсць і ў бібліятэках — навошта тады музей? Ды кніга на пустым месцы не нараджаецца, а становіцца вынікам шмат якіх падзей. У рэшце рэшт літаратуру, упэўнены ў музеі, трэба разглядаць як гістарычную

мы імкнёмся выкарыстоўваць усё», — кажа Ірына Князева.

Разам з тым, нягледзячы на тое, што экспазіцыя музея, паводле трапнага азначэння саміх супрацоўнікаў, мае «літаратурна-гістарычна-папяровы характар», установа не забывае і пра сучаснасць. Спрабуючы ўтрымацца на хвалі часу, музейшчыкі выкарыстоўваюць разнастайныя ноу-хау, якія ўзнікаюць у грамадстве (напрыклад, інтэрактыўныя артэфекты і лічбавыя тэхналогіі). Апроч таго, сярод экскурсаводаў працавалася крэда: падчас экскурсій яны імкнуцца, быць для наведвальніка не ментарам, не настаўнікам з указкай, а свайго роду сталкерам, які, нібы ў таемную зону, уводзіць групу ў тую ці іншую тэму.

На дадзены момант пастаянная экспазіцыя галоўнага корпуса па вуліцы М. Багдановіча знаходзіцца ў стадыі заканчэння. Асабліва складанымі, са слоў супрацоўнікаў, аказаліся першыя залы, бо такія вялікія пласты ў гісторыі літаратуры, як Адраджэнне, эпоха барока, буряцэнне XIX стагоддзю, перыяд узнікнення беларускай драматургіі, вымагаюць, як можна здагадацца, велічэзных даследчыцкіх высілках і шмат часу. Тым не менш праца ідзе поўным ходам, і ўжо да канца года наведвальнікі змогуць ацаніць усю экспазіцыю.

Для таго, каб ахапіць усе падзеі культурнага жыцця, якія адбываліся ў той ці іншы перыяд, ДМГБЛ таксама актыўна

Як ахапіць неахопнае?

з'яву, як спосаб адлюстравання часу. Калі задумацца, уплыў на яе аказваюць не толькі гісторыя дзяржавы альбо палітычна-грамадскі бок жыцця, але і геаграфія, і нават біясфера той часткі планеты, дзе яна ўзнікае.

Фрагмент пастаяннай экспазіцыі Музея-сядзібы Міцкевічаў «Завоссе».

Беларуская літаратура шмат у чым пераплецена з іншымі нацыянальнымі літаратурамі. Наша краіна знаходзіцца на скрыжаванні многіх шляхоў: і гандлёвых, і турыстычных таксама. «Такі ў нас этнагенез і такая ў нас біясфера, — зазначае Ірына Князева, старшы навуковы супрацоўнік навукова-экспазіцыйнага аддзела Музея гісторыі беларускай літаратуры. — Айчынная літаратура не тое каб сама па сабе, ды сапраўды аўтэнтычная, адмысловая, уласцівая толькі гэтай частцы планеты».

Уласна кажучы, супрацоўнікі ДМГБЛ, працуючы над экспазіцыяй, перш за ўсё абпіраюцца на той час, калі літаратура (чытай «кніга») узнікала, стваралася, калі нараджаліся тыя ці іншыя літаратурныя плыні. Аднак, кнігі з'яўляюцца асноўнай часткай такой экспазіцыі, асабліва калі справа тычыцца старажытных, старадрукаваных выданняў і тым больш выданняў аўтэнтычных альбо, як кажуць, прыжыццёвых. Апошнія заўсёды выклікаюць асаблівую цікавасць.

У распараджэнні музея ГБЛ вельмі багатыя фонды (звыш 110 тысяч адзінак захоўвання). Усе яны размеркаваны па калекцыях, калекцыі ў сваю чаргу — не толькі кніжкі... Гэта і розныя археалагічныя артэфекты, і дакументы, і фотадакументы, і медалі, і, што асабліва важна, эпістальрыі (ліставанні) пісьменнікаў. Сюды ўваходзяць таксама ўласныя рэчы літаратараў і нават калекцыі, якія яны збіралі самі. Словам, прадметаў вельмі-вельмі шмат. «І, канешне ж,

Важна, каб гэтыя стасункі з наведвальнікамі былі як мага больш жывыя, натуральныя. Тут дапамогуць і конкурсы, зладжаныя наўпрост падчас экскурсіі, і гатоўнасць «сталкера» ў любы момант адказаць на любыя пытанні, нават самыя недарэчныя (найчасцей яны такімі падаюцца толькі на першы погляд). «Не тое, што я зараз правяду экскурсію, а напрыканцы вы задасце мне пытанні, не. Калі зацікавіў нейкі момант, у наведвальніка павінна быць магчымасць агучыць яго адразу. Ад гэтага экскурсіі толькі выйграе», — робяць акцэнт у музеі.

Музейны будынак па вуліцы М. Багдановіча ў Мінску — своеасабліва метраполія, цэнтр унікальнага літаратурнага холдынга (як называюць яго супрацоўнікі) пад назвай «Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры». Экспазіцыя тут ахоплівае ўвесь перыяд існавання беларускага пісьменства: з дня узнікнення да сённяшняга часу. Філіялы ж, наадварот, прысвечаны асобным персаналям. Але і ў галоўным музеі, і ва ўсіх яго філіялах ёсць як пастаянныя экспазіцыі, так і часовыя, якія ладзяцца з нагоды юбілеяў альбо іншых гістарычных дат. Нярэдка з'ява — і абменныя выстаўкі з іншымі музеямі.

Што ўяўляюць сабой часовыя экспазіцыі? Значнай нагодай для іх правядзення з'яўляюцца і каляндарныя святы. Вось як музей можа павіншаваць з Новым годам сваіх наведвальнікаў? Ёлка? Ну, гэта само сабой. Магчыма, нейкія ўрачыстасці? Так, абавязкова. Але чаму б не парадаваць гасцей і тым, што ўмее лепш за ўсё — тэматычнай экспазіцыяй? У фае галоўнага будынка акурат праходзіць такая імправізаваная выстаўка. За вітрынамі — паштоўкі-віншаванкі. Падпісаныя,

Выстаўка да 100-годдзя часопіса «Полымя».

прыгожа аформленыя, гэтыя паштоўкі пісьменнікі дасылалі адзін аднаму пад Новы год. Таксама такім чынам музей адгукаецца на падзеі.

супрацоўнічае з бібліятэкамі краіны, з выдавецтвамі, з Беларускім дзяржаўным архівам-музеем літаратуры і мастацтва, з Беларускім дзяржаўным архівам кінафотафонадакументаў, з Нацыянальнай кінастудыяй

«Беларусьфільм», іншымі ўстановамі. У музеі настойваюць: «Ахапіць неахопнае — складаная задача, але мы імкнёмся да яе вырашэння, выкарыстоўваючы ўсе магчымыя сродкі, да якіх ёсць цікавасць у людзей».

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Гісторыя адной рэчы

За кожным музейным экспанатам хаваюцца зямальныя гісторыі. Адной такой — пра экспанат з фондаў Літаратурнага музея Петруся Броўкі — падзяліліся з намі навуковыя супрацоўнікі ўстановы...

Вядома, што Пятрусь Усцінавіч любіў пісаць свае творы звычайным алоўкам, але, натуральна, калі-нікалі даводзілася карыстацца і машынкай. Такіх у народнага паэта Беларусі было некалькі, і адну з іх музей атрымаў акурат у мінулы годзе. Аб'ява аб продажы партатыўнай друкавальнай машынкы Continental з'явілася на сайце «onliner.by» ў пачатку сакавіка 2021 года. Разам з ёй прадавалі рукапісы Петруся Броўкі, а таксама тэкст і ноты песні «Ой-е-ей» на словы Петруся Усцінавіча і музыку Аляксандра Хлімановіча. Машынка знаходзілася ў футляры чорнага колеру для пераноскі і захоўвання. Супрацоўнікі музея звязаліся з прадаўцом і расказалі яму аб значнасці знаходкі. Пасля перамоў уладальнік рарытэта перадаў яго ў дар музею.

Беларуская хатка

Філіял знаходзіцца ў доме, пабудаваным у 1904 годзе на вул. Мала-Георгіеўскай (сучасная вул. Талстога). Гэта адзіны ацалелы будынак у Мінску, па-сапраўднаму звязаны з постацю Багдановіча (паэт жыў тут з кастрычніка 1916 да лютага 1917 гг.). У 1980-я будынак быў урагаваны ад зносу, зняты са свайго гістарычнага падмурка і перанесены на вуліцу Рабкораўскую (прыкладна на сто метраў ад свайго колішняга месцазнаходжання). Тады ж распачалася праца па стварэнні экспазіцыйнага філіяла.

Шляхам рэстаўрацыі дому вярнулі першапачатковы выгляд, і 25 чэрвеня 1991 года адбылося адкрыццё.

Літаратурны музей Петруся Броўкі

Броўка. 10 ліпеня 1980 года ў былой кватэры паэта быў адкрыты літаратурны музей яго імя, які і сёння гасцінна прымае наведвальнікаў.

Хата-музей Петруся Броўкі

Адкрылі ж хату-музей П. Броўкі ў ліпені 1985-га. Дом адноўлены на месцы радавой сядзібы творцы, у якой сям'я пражывала з 1925 года.

Літаратурны музей Кузьмы Чорнага

У старажытных Цімкавічах (упершыню ў пісьмовых крыніцах паселішча згадваецца ажно ў 1499 годзе) прайшло дзяцінства і юнацтва знакамітага пісьменніка. Тут Кузьма Чорны скончыў двухгадовае вучылішча, працаваў у аддзеле народнай асветы і настаўнічаў. Музей пабудаваны ў 1962 годзе настаўнікамі і вучнямі Цімкавіцкай сярэдняй школы пад кіраўніцтвам былога дырэктара навучальнай установы, заслужанай настаўніцы БССР Зінаіды Раманенкі. У 1993 годзе музею нададзены статус дзяржаўнага і створана новая экспазіцыя.

Фальварак Ракуцёўшчына

Аднаўленне сядзібы Лычкоўскіх, стварэнне новага філіяла пачалося ў 1991-м. Сёння ён уключае наступныя музейныя аб'екты: Дом арандатара, Дом гаспадары, гумно, Максімаву крыніцу, помнік і Максімаў сад. Адрозна быў адноўлены Дом арандатара, дзе ўлетку 1911 года жыў Максім Багдановіч. У гэтым доме, дзе, як сцвярджае сам паэт, вельмі добра пісалася, створана музейная экспазіцыя.

